

S. K. Neumann: Satanova sláva mezi námi

Na novou knihu p. Neumannovu dal nakladatel namalovat příšernou upírovitou obálku, docela romantickou a pověrečnou obálku: ale, bohům díky, z toho karikaturního, romantického, temného a pověrečného satanismu není v knize nic. Ne, kniha p. Neumannova je sladká, světlá, dobrá, v jádře čistá, živná a nová. Řekl jsem již minulého roku při příležitosti referátu o jeho *Apostrofách hrdých i vášnivých*, co si myslím o panu Neumannovi jako básníku, o jeho mladém, vroucím a světlém talentu, o bojovné a hybné struktuře jeho ducha, o ideové síle, která rytmuje jeho sensace, prolíná jeho dojmy a formuje je v nový typ krásy útočné a rozhorlené, kterou se ocitáme na míle daleko od pasivné, rozkladné a trouchnivějící impresionity dekadentské.

Nová kniha p. Neumannova potvrzuje mi všechno, co jsem si o p. Neumannovi myslil, a potvrzuje mi i ty naděje, které jsem do něho mlčky složil. Je výš než *Apostrofy*, je blíží opravdu novému a renaissančnímu umění. — V *Apostrofách* bylo ještě sem tam dosti křečovitosti, dosti i temné sentimentálně chaotické romantiky, vzdoru pro vzdor a útoku pro útok. V *Satanově slávě* je jich už méně. Autor sílí patrně. Nebojí se již tolik o své já, nebojí se již, že by ztratil personalitu, kdyby ji přestal hlasitě rozkřikovat, nebojí se, že by utonul v lidské hromadě, kdyby jí nelál a neodpuzoval ji od sebe. Násilnost ustupuje síle. A kdo řekl síla, řekl klid, ne ovšem ztrnulý a neutrálně lhostejný klid, nýbrž ten „klid v pohybu“, o němž mluví tak krásně Keller.

A ještě něco stouplo a vzrostlo v nové knize p. Neumannově,

z čeho mám mnoho radosti. *Ideovost*. Pan Neumann má dnes vzácnou odvahu: reaguje proti mystice podvědomí a dojmů, proti temné beztvorosti nemotivovaných a nezformovaných křečí. Nebojí se rozumu v době, kdy se mu se všech stran strašně spílá a kdy vyšel docela z literární módy. Po tom poznávám pravého individualistu. Pan Neumann cítí, jaký bojovný a vášnivý element poesie a krásy je vroucí a zapálený *Intelekt*, a ví, že jen nevědomost nebo zlá vůle může ztotožňovat *Ideu*, *Rozum*, *Intelekt*, tyto ohromné prameny vroucích lázní života, s chudou *střízlivostí* a průměrnou a opatrnickou *chytrostí*. Z celé knihy se přesvědčujete, že p. Neumann nebojí se jasně, světelně, reliefně vykrojené ideje, že cítí jasně ten nový typ energické a silné Krásy, jaký lze z ní dobýt, že nestaví v ošumělý vzoreček protikladu rozum a cit, že nedělí rozum od obraznosti, expanse, síly a krásy i tajemství života.

Budiž mi rozuměno. Nestojím proti mystice, pokud je spekulací a obrazností, pokud vzlétá teprve odtud a z těch vrcholků, kde nelze již dále stoupat pěšky, těžkou nohou, pokud je prodlouženou linií pravdy a zkušenosti a poznání, snem jasnějším než realita. Taková mystika, která stojí na dobytém a ztečeném vrchu rozumu a poznání a vyrůstá z něho jako strom z prsti, je věc nejvyšší a nejvzácnější a nejryzejší esence poesie i umění. Mám na mysli mystiku jinou, opáchnou právě, která se zatarasuje v malicherné bázni před světlem, rozumem, logikou, prchá před nimi do tmy pudů a podvědomí, prodlužuje hmotu a zarývá se do jejího chaosu, aby mohla bez kontroly a zodpovědnosti přepadat, děsit a halucinovat nemocné nervy a oslepenou pozornost. Tato pseudomystika, která začíná dnes tolik bujet v literatuře, ponevadž je tak pohodlná a tak prostá vši kontroly, vši zodpovědnosti, logičnosti a perspektivnosti umělecké, stojí pojmově proti umění a poesii, ochuzuje je a ničí. A odtud moje radost z nové knihy p. Neumannovy, která stojí docela rozhodně mimo beztvorou tmu křečovitých halucinací a chaotické potpourri neuvědomělých a polouvědomělých sensací a t. zv. nálad.

Nová kniha p. Neumannova utíká samou podstatou svou docela rozhodně z tábora starého, ryze dojmového, t. zv. čistého umění, umění pro umění, jak se mu říkává. Překonává docela vědomě dekadenci, její mdlobu, pasivnost a sešerelou výlučnost, její samoučelnou a rozkošnickou hravost. V poznámce místo úvodu položené staví p. Neumann vědomě integrálu mezi uměním a lidstvím. Mluví o „*uměleckých a lidských* intencích nerozlučně spojených“. A z celé knihy vidíte, že nestaví proti sobě umění a život, naopak že sní a medituje v podstatě jen o jednom umění nejnesnadnějším ovšem, o *umění krásného života*.

A důsledně s tím vším souvisí i *svělelný optimistický* rys knihy. Satan není p. Neumannovi žádné absolutum, nýbrž relace relativnější všech relací. To, čemu říkáme zlo, co za zlo prohlásil panující křesťansko-asketický ethos, je naopak p. Neumannovi vzpruhou života, jeho ostruhou, jeho množitelem a stupňovatelem. Ustydlý život jen na něm podle našeho básníka může se rozehřát a obnovit. On je veliký otec temných hlubokých zdrojů života, nenávisti, pýchy, odboje. On je síla uprostřed mdloby, on je nenávist uprostřed indiferentnosti, on je pýcha uprostřed zbabělosti a ješitnosti. A více: on je pomsta a soud budoucnosti, která splní všecko, co minulost neprávem utiskla a zabila. Všecko poctivé a silné utištěné slabým a lstivým, všecko jemné utištěné hrubým a lstivým, všecko roztoužené a oklamáné — to jest jeho království.

A více ještě: on není pouze *síla a nutnost*, on je i *Spravedlnost*. On je veliký děsný mstitel znesvěceného života, on pomstí na surovém muži ženu, jeho oběť. (*Sexus*, jedno z nejhlubších čísel knihy.) On je vůbec bůh lásky silné, očištěné ze sebe, takové, v níž realizuje se v úzkém veliký sen o novém člověku a přetvořeném lepším světě. On je nový, krásný, slavný, bohatý život budoucnosti, kterého dobude člověk, až dovede vyzpívat ze sebe celé ukryté *kladné* bohatství Síly, Lásky, Krávy a Pýchy.

Věřím v jeho syna, v Člověka, jenž slavný metamorfosou tvarů vyšel ze hlubin Země

a stvořen byl k radosti a k boji a síle,
stvořen, by pyšně a volně nádheru duše svoji
jak třpytivý chvost práva rozestíral na slunci.
Byl zrazen zlatovlasým mužem z Nazarethu,
byl zrazen Člověk a umíral ve křečích hysterie...
Však Ženou znova narodil se a tisíckrát znova se rodí,
před Křížem klesnuv, znova k Lásce vztyčuje šíji!
Věřím v Satana otce a věřím i v jeho Syna,
věřím, že tmavá sklepení Bída rozbije odvážnou pěstí
a sebe silného a sebe jediného
v střed postaví vířících kruhů volného žití.

(Credo)

To je v stručnosti ideová stavba knihy p. Neumannovy. Ani zásadný nepřítel nemůže jí upřít odvalu a grandiositu velikého a čistého snu. Ani nejjednodušší odpůrce nemůže nevidět, že stojí před básníkem veliké a žhavé inspirace, že stojí před skutečnými básněmi, jimiž vlají silné větry veliké touhy a které jsou křtěny vášnivým křtem ideace celého světa. Filosofická linie, do níž se postavil p. Neumann jako voják, může nalézt mnoho odporu, připouštím: — ale neměla by bránit rozumným a poctivým, aby neocenili ten ryze individuální a básnický kapitál, to umělecké a charakterové jmění, které je majetkem výlučně p. Neumannovým a které postavil do služeb tohoto myšlenkového tábora. O básnické a umělecké potenci a hodnotě knihy nemůže být diskuse. Proti beztvaré, roztráštěné nevýraznosti a přebroušenému virtuosnickému byzantinismu na jedné a proti banální prázdnotě a jalové schematičnosti na druhé straně naší mladší produkce stojí básně p. Neumannovy neobyčejně plné, syté a ryzí, vykvašené a sevřené jako staré víno v nádherně pracované a tepané číši. *Linie* přichází u p. Neumanna znovu ke cti a s ní *relief*, *charakter* a *plastika verše*. Píše většinou t. zv. volným veršem, ale jak znamenitě jest instrumentován! Jak *učleněn*, jak charakteristicky příznačný, jak slunný a vypuklý! Jak beze všech roztráštěných nakupených skvrn a chaotických mlžin! Místo naházených na sebe barevných skvrn, místo rozškubaných nervových a pocitových křečí a děsů, s jakými se setkáváme dnes velmi často v nejmladší generaci básnické, zde

plná, slunná, tekutá, vykvašená linie stejně silná jako harmonická. Světlo, logika, intelekt, plastika a ryzost odstíněná a typické formy přichází tu znovu ke cti zase ve struktuře verše, fakt, z něhož můžeme mít radost všichni, kdo jsme nepokládali beztvary anarchism za žádný konečný cíl, nýbrž za pouhé, ovšemže nutné provisorium, z něhož musí vyjít nové charaktery a nové řády, nejen jemnější a odstíněnější a hlouběji motivované, ale i přesnější a plnější než stará konvenční a násilná šablona.

Ideová pevnost, kterou staví a hájí pan Neumann v této knize, je jako v *Apostrofách renaissance pohanské*, jeho ethosu tvrdého sice a silného, ale, jak soudí pan Neumann, bližšího podstatným a základním potřebám života a povahy lidské a spravedlivějšího jim. Pan Neumann vidí chorobný, rozvrácený, pokrytecký život dnešní „k nesnesení bídný“, činí za něj zodpovědným křesťanský ethos, jenž položil ideály a cíle života ve směr tak protivný lidské přirozenosti, že mohla jich dosáhnout jen za cenu ztráty poctivosti, přímosti, naivity, jen vnitřní perversitou. Ocítá se tím tak trochu na stanovisku Macchiavelliho, jenž viděl svoji dobu tak hluboce a beznadějně chorou, že, myslil, není pro ni léku než v nejsilnějším jedu; jím ji doufal vyhojit. Pan Neumann tak také, ač je v jádře, tuším, racionalista, je nucen se utéci k primárním, prudkým, životodárným pudům a čekat spásu od starší, primérnější, užší a prostší ethiky pohanské, která je vlastně konec konců jen hygienou.

Zde jsem u bodu, kde nemohu s p. Neumannem úplně souhlasit. Je mi jasno, že má pravdu v některých bodech morálky individualistické. Je mi jasno ku př., že pramenem většiny ctností moderního člověka není křesťanská *pokora*, nýbrž pohanská *pýcha* (kterou liším docela rozhodně od pouhé ješitnosti), která jediná dovede udržet dnes člověka přímého a pevného, když povolilo všecko a je rozmeteno všecko, „ten sloup, o který se opru, když se kolísám,“ jak řekl sám katolík Barbey d'Aureville. Ale přesto, myslím, podceňuje pan Neumann ethos křesťanský. Má i pro nás dnes větší význam, než mu přisuzuje p. Neumann, a to

i pro etiku individualistickou. Starý pohanský ethos byl daleko střízlivější, sušší, chladnější, *egoističtější* slovem. A egoismus je, mně alespoň, něco, co se pojmově protíví individualismu. Pohanský ethos neznal té zapálené vroucí bojovnosti, té vášnivé péče o druhé, té starosti o spásu celého světa, toho širého, řekl bych, skoro kosmopolitického rozvroucení. Pohanský ethos byl daleko užší, chladnější, střízlivější, *egoističtější*, opakuju. Proto to, co pokládám za nejpřednější charakteristiku individualismu, jak mu rozumím alespoň, vášnivou a rozhorlenou péči a starost o svět, veliké vzdání se ideí, bojovné vhození sebe na jednu velikou kartu, vroucí zájem o všecko slabé a utištěné, šíravá touha Spravedlnosti a Ospravedlnění všech a všeho . . . ty všechny podstatné prvky, které ustavují moderní ethos a které cítím více méně určitě i v knize p. Neumannově, by nepochopil pohan. Naopak: souvisí, myslím, geneticky s ethosem křesťanským. To konstatovat je mi prostou povinností pravdy a spravedlnosti. Neříkám tím, že moderní ethos ztotožňuji prostě s ethosem křesťanským. Ne. Jsou v něm i prvky staršího pohanského ethosu i jiné, které nejsou v ethosu křesťanském a které jsou speciálně majetkem nebo postulátem moderním.

Pan Neumann má, tuším, v sobě také více prvků nejen křesťanské sensibility, ale i křesťanského cenění a hodnocení, než se mu snad dnes ještě zdá. A není to dokonce chybou, naopak. Jen tak lze obejmouti ten dvojí pól, který je podmínkou každé velké a ryzi moderní duše: vášnivě starat se o svět, lidi, hromadu, bojovat v zastoupení za slabé, utištěné a pobité, ale přitom zůstat i v hromadě sám a dovést vystoupit v pravý čas rázem na vysoké hory Samoty, do jich chladného, hlubokého, čistého, žádným dechem nezkaženého, eterného vzduchu.

16. 2. 1898